

Het effect van non-respons onder allochtonen

Hans Schmeets en John Michiels

Van de Nederlandse bevolking is bijna een vijfde allochtoon. Hoewel er veel behoefte is aan informatie over allochtonen, is de informatie over talrijke aspecten van hun leefsituatie schaars. Een oorzaak hiervan is twijfel over de kwaliteit van de gegevens, omdat de respons in enquêtes van allochtonen beduidend lager is dan die van autochtonen. In dit artikel wordt de non-respons van allochtonen en autochtonen onderzocht. De bevindingen zijn gebaseerd op een gekoppeld bestand over 1998 waarin het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS), en de eindintegratiebestanden banen en uitkeringen zijn opgenomen.

1. Aanleiding en onderzoeksvragen

Allochtonen vormen een belangrijke doelgroep voor het Nederlands beleid. Inmiddels behoren 3 miljoen allochtonen tot de Nederlandse bevolking. Dit is 18,6 procent, ofwel bijna een op de vijf personen. Daarbij wordt iemand als allochtoon beschouwd indien minstens een van de ouders in het buitenland is geboren. Deze allochtonen wonen vooral in de grote steden en de helft is jonger dan 30 jaar.

De behoefte aan statistische informatie over allochtonen neemt gestaag toe. Naast demografische gegevens zijn ook inzichten in de achtergronden daarvan relevant. Voorbeelden van belangrijke graadmeters voor de demografische prognoses zijn bijvoorbeeld de (toekomstige) relatievorming en het verwachte aantal kinderen van allochtonen. Maar niet alleen demografische data zijn van belang. Ook gegevens over de leefsituatie – zoals (de kwaliteit van de) arbeid, woonsituatie en woonwensen, (slachtofferschap van) criminaliteit, politieke participatie en vrijetijdsgedrag – vormen bouwstenen voor het beleid.

Het probleem van de lacune aan dergelijke cijfers lijkt eenvoudig op te lossen. Gegevens afkomstig van landelijke en gemeentelijke registraties kan men aanvullen met steekproefonderzoek. Zo is het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS) van het CBS een belangrijke informatiebron voor de beschrijving van de leefsituatie. Door de grote omvang van dit onderzoek – vanaf 1997 wordt bij minstens 30 duizend personen per jaar een vraaggesprek gehouden – zijn daarin ook voldoende allochtonen vertegenwoordigd. Tot dusverre is het CBS terughoudend geweest in het toegankelijk maken van deze informatie. De reden hiervoor zijn twijfels over de kwaliteit van de POLS-cijfers vanwege de hoge non-respons onder allochtone groepen. De respons onder allochtone groepen is beduidend lager in vergelijking met autochtonen.

Een lage respons hoeft op zich geen probleem te zijn voor de kwaliteit van de gegevens. Voorwaarde is dan wel dat de personen die meedoen aan het onderzoek een goede afspiegeling vormen van de groep waartoe ze behoren. De moeilijkheid is echter dat slechts een beperkt aantal gegevens voorhanden zijn om deze representativiteit in kaart te brengen. Dit betreft meestal een aantal sociaaldemografische kenmerken, waaronder leeftijd, geslacht, burgerlijke staat en regio. Uit eerder onderzoek, gebaseerd op de data van het POLS 1999, is gebleken dat verschillen in respons tussen allochtone bevolkingsgroepen meestal gering zijn. Zo is de discrepantie in de respons tussen bijvoorbeeld allochtone mannen en vrouwen gering. Verrassend is de constatering dat allochtonen uit 'slechtere' buurten niet minder responderen dan allochtonen uit

'betere' buurten (Janssen et al., 2001; Schmeets en Janssen, 2002). Bovendien leren deze responstabellen dat bepaalde patronen bij allochtonen ook bij autochtonen te zien zijn. De bereidheid om aan enquêteonderzoek mee te doen is bijvoorbeeld in de grote steden lager dan op het platteland. Dit verschijnsel geldt niet alleen voor allochtonen; ook bij autochtonen is de medewerking in de steden geringer dan op het platteland. Deze inzichten krijgen in dit artikel een vervolg door gebruik te maken van een aantal aan elkaar gekoppelde bestanden.

Het voorgaande resulteert in de volgende onderzoeksvragen:

- Hoe groot is de respons van autochtonen, westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen, uitgesplitst naar sociaaldemografische en sociaal-economische kenmerken?
- Hoe groot is het verklarende effect van herkomst op de respons in het POLS 1998 indien gecontroleerd wordt voor andere kenmerken?

Deze vragen komen in de vervolgparagrafen aan de orde. Hierbij is de volgende aanpak gehanteerd. Eerst wordt ingegaan op de gebruikte data op basis waarvan de analyses in dit rapport zijn uitgevoerd. Vervolgens wordt in paragraaf drie een overzicht gegeven van de responspercentages van autochtonen en allochtone groepen in het POLS 1998. In paragraaf vier wordt ingegaan op responsmodellen, met de responskans als de te verklaren variabele. Ten slotte worden in paragraaf 5 enkele conclusies getrokken, aanbevelingen gedaan en de antwoorden op de twee gestelde vragen samengevat.

2. Gebruikte data

De in dit artikel beschreven analyses zijn uitgevoerd op het enquêtebestand POLS, aangevuld met het Personenbestand, het Banenbestand en de Uitkeringenbestanden van 1998. Het Personenbestand is afgeleid uit gekoppelde jaarbestanden van de gemeentelijke basisadministratie en bevat voornamelijk sociaaldemografische gegevens afkomstig van bevolkingsregisters van de gemeenten. Het Banenbestand heeft betrekking op de banen van werknemers uit de VerZekerdenAdministratie (VZA), en bevat onder andere gegevens over brutoloon en looptijd van de baan. Zelfstandigen zijn niet in dit register opgenomen, met de uitzondering van personen die op de loonlijst van het bedrijf staan. De Uitkeringenbestanden bevatten alle uitkeringen in het kader van ABW, AO, IOAW/IOAZ, en WW. In deze bestanden is informatie beschikbaar over looptijd van de uitkering en uitgekeerd bedrag.

In het Permanent Onderzoek Leefsituatie (POLS) wordt een aantal persoonsenquêtes geïntegreerd tot één enquête. De POLS-enquête bestaat grofweg uit twee blokken. Het eerste blok bevat zogenoemde basisvragen. Deze basisvragen betreffen sociaaldemografische kenmerken en sociaal-economische kenmerken als opleiding, arbeidsmarktpositie en inkomen. Daarnaast is in de basisenquête een dertigtal zogenoemde kernvragen opgenomen die verband houden met de onderwerpen uit het tweede blok. Dit tweede blok bevat specifieke onderwerpgerichte vragen over thema's als gezondheid en arbeid, recht en participatie, recht en milieu, en wonen. Het blok met basisvragen wordt gesteld aan alle respondenten die deel uitmaken van de geïntegreerde statistieken (de basissteekproef). Het blok met vervolgvragen bestaat uit meerdere vervolvenquêtes die elk een specifiek onderwerp (bijvoorbeeld gezondheid en arbeidsomstandigheden of rechtsbescherming en veiligheid) betreffen. De basissteekproef is opge-

De auteurs zijn Ger Snijkers erkentelijk voor opmerkingen bij een eerder concept.

splitst in meerdere vervolgsteeekproeven; en respondenten uit de vervolgsteeekproeven doorlopen één van deze volgenquêtes.

Het non-responsonderzoek (zie *kader*) van het POLS 1998 beperkt zich tot de kernvragen uit de basisvragenlijst. Dit zijn de belangrijkste leefsituatie-indicatoren. De overige leefsituatie-indicatoren zijn niet in de non-responsanalyses meegenomen vanwege de geringe omvang van de volgenquêtes. Bij het onderzoek is bovendien de vervolgsteeekproef van het WoningBehoeftOnderzoek (WBO) uit de basissteeekproef verwijderd. De reden hiervoor is dat in de administratie van het veldwerk de oorspronkelijke steeekproefuitzet voor het WBO (ten dele) niet meer kon worden achterhaald. De berekening en de analyse van de responscijfers is in dit geval niet mogelijk.

Vaststellen van respons

Het vaststellen van respons is geen sinecure. Dit komt omdat de respons op diverse manieren berekend kan worden. Het responscijfer kan immers inclusief en exclusief de administratieve non-respons worden bepaald. De definitie van responscijfers is als volgt:

$$\theta_p = 100 \times \frac{\sum_{k \in P} \frac{1}{\pi_k} \text{ resp}}{\sum_{k \in P} \frac{1}{\pi_k}}$$

De π_k zijn de insluitkansen van de steeekproefelementen (personen). De teller geeft het gewogen aantal respondenten in subpopulatie P van de steeekproef (bijvoorbeeld de deelpopulatie mannen). De noemer berekent het gewogen aantal personen in de steeekproefuitzet in subpopulatie P. Voor meer informatie over de bronbestanden, bestandskoppeling en de berekening van de respons zie Michiels (2002).

3. Respons in het POLS 1998 onder autochtonen en allochtonen

Een gangbare manier om statistische informatie naar herkomst te presenteren, is het onderscheid in de volgende drie categorieën: autochtoon, westerse allochtoon en niet-westerse allochtoon. In *staat 1* zijn de responsgegevens van het POLS naar herkomst naast elkaar gezet. De respons van deze drie groepen is respectievelijk 62, 57 en 39 procent. De autochtonen participeren dus meer dan de allochtonen. In dit opzicht verschillen vooral de niet-westerse allochtonen van de autochtonen.

De respons is verder uitgesplitst naar de sociaaldemografische achtergrondkenmerken leeftijd, geslacht, burgerlijke staat en stedelijkheidsgraad. De respons is niet gelijk verdeeld over de leeftijdsgroepen. De respons varieert van 57 procent bij de 25–34-jarigen tot 62 procent bij de leeftijdsgroepen van 15–24 en 35–44 jaar. Onder de autochtonen varieert de respons van 60 tot 64 procent, onder de westerse allochtonen van 51 tot 64 procent en onder de niet-westerse allochtonen van 32 tot 46 procent. Onder zowel de westerse als de niet-westerse allochtonen is de participatie van vrouwen enkele procentpunten hoger dan van mannen. De respons onder gehuwden, inclusief verweduwde en gescheiden personen, is groter dan onder ongehuwden. De niet-westerse allochtonen vormen hierop echter een uitzondering: ongehuwden doen vaker mee (42 procent) dan gehuwden (38 procent).

De stedelijkheidsgraad is een belangrijk kenmerk voor de differentiatie in de respons. Personen die wonen in gebieden met de grootste stedelijkheidsgraad – waaronder de grote steden Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Den Haag – vertonen een beduidend lagere respons dan personen in minder stedelijke gebieden. De respons varieert van 43 tot 66 procent. Dit patroon treffen we zowel bij autochtonen, als bij westerse en niet-westerse allochtonen aan.

De uitsplitsingen krijgen in staat 2 een vervolg door de respons te bekijken voor de volgende sociaal-economische kenmerken: betaalde baan (wel/niet), brutoloon uit betaalde baan, ZF-verzekering (wel/niet), werkloosheidsuitkering (ja/nee), dienstverband (voltijd/deeltijd), arbeidsuren, en hoogte van de uitkering.

Als vervolgens het brutoloon van de groep met een betaalde baan wordt bekeken, valt op dat de responsverschillen tussen de laagste inkomens (tot 35 duizend gulden) en inkomens van 35 tot 60 duizend gulden bij allochtonen gering zijn. De participatie van de hoogste inkomens (meer dan 60 duizend gulden) is iets hoger. De respons van de personen die niet via het ziekenfonds verzekerd zijn, is enkele procentpunten hoger dan de groep die wel via het ziekenfonds is verzekerd.

Werkloosheid blijkt voor de autochtonen geen verschil te maken voor de respons: personen die wel of geen werkloosheidsuitkering ontvangen, responderen in gelijke mate. Bij allochtonen doen werklozen iets minder vaak mee aan het onderzoek, maar deze schatting is gebaseerd op een beperkt aantal personen. Bij autochtonen en westerse allochtonen responderen de personen met een volledig dienstverband minder dan personen met een deeltijdbaan. Dit patroon stemt overeen met het onderscheid in arbeidsuren: de participatie is groter bij personen die minder dan 150 uur per maand werkzaam zijn. Bij de hoogte van de uitkering is de

Staat 1
Responspercentages POLS 1998 (excl. WBO) gecorrigeerd voor insluitkansen, 15–64 jaar

	Autochtonen	Westerse allochtonen	Niet-westerse allochtonen	Totaal
<i>Leeftijd</i>				
15–24	64	64	46	62
25–34	60	51	39	57
35–44	64	57	39	62
45–54	61	57	32	60
55–64	60	59	35	59
<i>Burgerlijke staat</i>				
Ongehuwd	58	52	42	56
Gehuwd (geweest)	64	60	38	62
<i>Geslacht</i>				
Man	61	54	38	58
Vrouw	63	60	42	61
<i>Woongemeente naar stedelijkheid</i>				
Zeer sterk stedelijk	47	44	30	43
Sterk stedelijk	60	55	43	58
Matig stedelijk	63	61	53	63
Weinig tot niet stedelijk	67	66	53	66
Totaal	62	57	39	60

Staat 2
Responspercentages POLS 1998 (excl. WBO)

	Autochtonen	Westerse allochtonen	Niet-westerse allochtonen	Totaal
<i>Baan</i>				
Geen baan	61	55	36	58
Wel baan	63	59	44	61
<i>Brutoloon uit baan</i>				
<35 000 gulden	64	58	42	62
35 000–<60 000 gulden	60	57	44	59
60 000 gulden of meer	64	61	[52]	64
<i>ZF-verzekering</i>				
Ziekenfonds	62	57	44	60
Niet-ziekenfonds	65	62	46	64
<i>Werkloosheidsuitkering</i>				
Ja	62	[54]	[30]	58
Nee	62	57	40	60
<i>Dienstverband</i>				
Voltijd	63	59	49	62
Deeltijd	69	68	[51]	68
<i>Arbeidsuren</i>				
<150 per maand	69	69	[52]	68
≥150 per maand	63	59	48	62
<i>Hoogte uitkering</i>				
<20 000 gulden	54	53	28	49
≥20 000 gulden	58	53	33	55
Totaal	62	57	39	60

respons iets lager bij de personen die minder dan 20 duizend gulden per maand ontvangen in vergelijking met de personen met een hogere uitkering.

Met deze bevindingen is een antwoord gegeven op de eerste onderzoeksvraag. De respons is vooral laag onder niet-westerse allochtonen (39 procent). Uitgesplitst naar achtergrondkenmerken valt op dat bij allochtonen het verschil in respons tussen personen met en zonder betaald werk groter is dan bij autochtonen. Verder zijn geen opvallende verschillen tussen autochtonen en autochtonen waar te nemen die duiden op een afwijkend responsgedrag.

4. Responseffecten in POLS nader bekeken

In de vorige paragraaf zijn de responsgegevens in de vorm van bivariate tabellen gepresenteerd. Een nadeel van een dergelijke benadering is dat niet gecontroleerd is voor de samenhangen tussen de achtergrondkenmerken. Zo heeft een groter deel van de ouderen een uitkering dan van de jongeren, waardoor het responsverschil tussen personen met en zonder uitkering veroorzaakt kan worden door leeftijd. Een manier om te controleren voor dergelijke effecten is het presenteren van de tabellen voor de afzonderlijke groepen. In dit voorbeeld zou men de respons van personen met en zonder uitkering binnen de leeftijdsgroepen kunnen bekijken. Een dergelijke benadering levert al snel kleine aantallen in sommige cellen op. Bovendien loopt het aantal tabellen vlug op, wat de overzichtelijkheid niet ten goede komt.

Een andere manier om de gegevens te presenteren is in de vorm van regressie-effecten. Van sommige kenmerken is het niet wenselijk dat ze tegelijkertijd deel uitmaken van een model aangezien ze onderling sterk correleren. Dit betreft de kenmerken dienstverband (wel/geen baan) en diverse uitkeringen zoals ABW (bijstand), AO (arbeidsongeschikt) en WW (werkloos). Om dit probleem tegen te gaan is de variabele arbeidspositie (AP) samengesteld, met de volgende categorieën (1) geen baan, geen uitkering (2) baan (3) AO (4) ABW en (5) WW. Naast de arbeidspositie worden de volgende vijf kenmerken in responsmodellen betrokken: (1) herkomst, verdeeld over autochtoon, westers allochtoon en niet-westers allochtoon; (2) stedelijkheid, een vijfdeling naar stedelijkheidsgraad; (3) leeftijd (5 leeftijdsgroepen), (4) geslacht en (5) burgerlijke staat in een dichotomie ongehuwd versus gehuwd (geweest).

Om zicht te krijgen op de samenhangen tussen deze zes kenmerken, zijn de bivariate correlaties berekend (staat 3). Herkomst is vooral gerelateerd aan stedelijkheid en arbeidspositie (zie staat 4). Tevens hangt de arbeidspositie samen met de andere kenmerken, variërend van 0,08 (stedelijkheid) tot 0,22 (geslacht). De correlatie is veruit het grootst tussen leeftijd en burgerlijke staat (0,68). Dergelijk sterke samenhangen kunnen problemen opleveren als de beide kenmerken gezamenlijk in een model terechtkomen (probleem van multicollineariteit). Dit probleem wordt bij de bespreking van de responsmodellen aan de orde gesteld. Daarnaast blijkt uit de samenhang met respons dat stedelijkheid daarmee het sterkst samenhangt (0,17), gevolgd door herkomst (0,12).

Staat 3
Samenhang tussen enkele variabelen (Cramers' V) N = 26445

	Herkomst	Stedelijkheid	Leeftijd	Geslacht	Burgerlijke staat	Arbeidspositie	Respons
Herkomst	1	0,19	0,08	0,03	0,02	0,16	0,12
Stedelijkheid		1	0,04	0,02	0,12	0,08	0,17
Leeftijd			1	0,01*	0,68	0,19	0,04
Geslacht				1	0,08	0,22	0,03
Burgerlijke staat					1	0,13	0,06
Arbeidspositie						1	0,09
Respons							1

* Niet significant ($p > 0,05$).

De correlatie van respons met de andere kenmerken is lager (Cramers' $V < 0,10$).

Om inzicht te krijgen in de unieke bijdrage van deze kenmerken op de respons, zijn deze kenmerken te zamen in een analyse betrokken. Aangezien het te verklaren kenmerk (de respons) een dichotomie betreft, is logistische regressie-analyse toegepast. De volgende zes geneste responsmodellen zijn opgesteld (tussen haakjes wordt het aantal categorieën vermeld):

- Herkomst (3)
- Herkomst (3) + stedelijkheid (5)
- Herkomst (3) + stedelijkheid (5) + leeftijd (5)
- Herkomst (3) + stedelijkheid (5) + leeftijd (5) + geslacht (2)
- Herkomst (3) + stedelijkheid (5) + leeftijd (5) + geslacht (2) + burgerlijke staat (2)
- Herkomst (3) + stedelijkheid (5) + leeftijd (5) + geslacht (2) + burgerlijke staat (2) + arbeidspositie (5)

Het centrale kenmerk is herkomst, waarvoor een drieling is gebruikt (autochtoon, westers allochtoon, niet-westers allochtoon). Met de bevindingen van deze modellen wordt beoogd na te gaan of, en zo ja op welke wijze, herkomst van invloed is op de respons. Daarbij verandert de invloed van herkomst door toevoeging van andere variabelen die effect op de respons (kunnen) sorteren. Zo is te verwachten dat het effect van herkomst op de respons (model 1) wordt verminderd door toevoeging van stedelijkheid (model 2). Dit komt tot uitdrukking in de regressieschatters (b-waarde en bijbehorende standaardfouten sf) van de westerse en niet-westerse allochtonen ten opzichte van de autochtonen (referentiegroep). Daarnaast worden andere kenmerken van het model bij de interpretatie betrokken, zoals de verklaarde variantie en de goedpassendheid van het model (χ^2) en de effecten van de opgenomen variabelen (Wald χ^2).

Model (1) resulteert in een Wald-waarde voor herkomst van 360. Vooral de niet-westerse allochtonen onderscheiden zich ten opzichte van de autochtonen. De verklaarde variantie (Nagelkerke R^2) is gering. De toevoeging van stedelijkheidsgraad leert dat de verklaarde variantie toeneemt tot 4,4 procent. Bovendien neemt het effect van herkomst af, hetgeen af te lezen valt uit zowel de Wald (van 360 naar 162) als de b-waarden (van $-0,20$ naar $-0,12$ en van $-0,91$ naar $-0,64$) voor respectievelijk de westerse en niet-westerse allochtonen. De additionele invloed van leeftijd (model 3) en geslacht (model 4) is beperkt. In het vijfde model is burgerlijke staat opgenomen. Hierdoor schiet het effect van leeftijd omhoog (Wald van 37 naar 123). Blijkbaar zorgt het corrigerend effect van burgerlijke staat ervoor dat de discrepanties in de respons tussen de leeftijdsgroepen toenemen. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt door de samenhang tussen leeftijd en burgerlijke staat (multicollineariteit). Tevens neemt de invloed van herkomst iets toe. Het model verslechtert getuige de χ^2 die met 121 punten groter wordt door opname van een additionele vrijheidsgraad. In model

(6) wordt de arbeidspositie toegevoegd. Ook de arbeidspositie sorteert effect op de respons (Wald = 80). Dit heeft invloed op de waarde van herkomst die sterk afneemt (van 191 naar 140). De verschillen tussen vooral de respons van autochtonen en niet-westerse allochtonen worden kleiner (zie b-waarden).

De modeluitkomsten resulteren in de overweging om burgerlijke staat te verwijderen (model 7). De invloed van herkomst wordt daardoor nog geringer (Wald = 119). Blijkbaar is een substantieel responseffect van herkomst toe te schrijven aan andere kenmerken (met name stedelijkheid en arbeidspositie). Vergelijken we model 7 met model 6 dan wordt een winst in de χ^2 geboekt van 113 punten, hetgeen ten koste gaat van een vrijheidsgraad. Vanuit dit oogpunt is model 7 bovendien duidelijk te prefereren boven model 5.

De volgende stap in de modelspecificatie betreft de opname van interactietermen. Denkbaar is dat de interactie tussen twee kenmerken een extra impuls kan geven aan de verklaring van respons. Ook kan de opname van interactietermen resulteren in een verdere reductie van de invloed van herkomst op de respons. De opname van interactietermen levert geen belangrijke nieuwe inzichten op voor de verklaring van de respons. De invloed van interacties is niet groot of zelfs wat de interactie tussen herkomst en stedelijkheid betreft, niet voorhanden. Blijkbaar levert de combinatie van de twee separate effecten – de stedelijkheidsgraad en de herkomst – geen toegevoegde bijdrage aan de respons. Dit betekent dat er geen apart effect is van bijvoorbeeld het wonen in een grote stad en een niet-westerse allochtone achtergrond. Beide kenmerken versterken of verzwakken elkaar blijkbaar niet. Het betreft dus louter een optelsom van het wonen in de stad en het behoren tot de niet-westerse allochtonen dat de respons bepaalt. Voorts is nog nagegaan of andere interacties met herkomst tot nieuwe inzichten leiden. Dit blijkt niet het geval.

Om de unieke invloed op de respons van herkomst, gecorrigeerd voor andere kenmerken, te bepalen, zijn de modellen ook berekend zonder opname van herkomst. Door telkens de beide, met uitzondering van wel of geen opname van herkomst, identieke modellen te vergelijken wordt de additionele invloed van herkomst zichtbaar. Het verwijderen van herkomst uit model 7 gepaard met een verlies van 0,6 procent aan verklaarde variantie. Ook de vergelijking van de andere modellen (met en zonder herkomst) leert dat de extra verklaarde variantie van herkomst telkens 0,6 procent bedraagt. Bovendien neemt de invloed van zowel stedelijkheid als arbeidspositie toe. Dit duidt er op dat, gegeven de verdisconteerde kenmerken in het model, het unieke effect van herkomst op de respons 0,6 procent bedraagt. Opname van andere kenmerken, alsmede andere operationalisaties van de opgenomen kenmerken, in het model kunnen dit effect verder terugdringen. Gelet op de sterke invloed van stedelijkheid valt daarbij vooral te denken aan een alternatief voor de stedelijkheidsgraad. Van de andere kant kan een aanpassing van de operationalisatie van herkomst

Staat 4
Multipel logistische regressie: respons op enkele variabelen, geneste modellen (1–6) en voorkeursmodel (model 7)

	Model						
	1	2	3	4	5	6	7
<i>Wald χ^2</i>							
Herkomst	360	162	169	167	191	140	119
Stedelijkheid		499	492	495	421	399	464
Leeftijd			37	37	123	96	27
Geslacht				23	13	21	31
Burgerlijke staat					128	113	
Arbidspositie						80	89
χ^2 (df)	370 (2)	873 (6)	910 (10)	933 (11)	1054 (12)	1135 (16)	1022 (15)
R^2 (Nagelkerke)	1,90%	4,4%	4,60%	4,70%	5,30%	5,70%	5,10%
B (w-alloch)	-0,2	-0,12	-0,11**	-0,11**	-0,11**	-0,10**	-0,10**
Sf (w-alloch)	0,044	0,045	0,045	0,045	0,045	0,045	0,045
B (nw-alloch)	-0,91	-0,64	-0,66	-0,66	-0,71	-0,62	-0,56
Sf (nw-alloch)	0,049	0,051	0,051	0,051	0,051	0,052	0,052

* Niet significant ($p > 0,05$) ** $0,01 < p < 0,05$.

Staat 5
Multipole logistische regressie: respons op enkele variabelen, autochtonen, westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen, b-waarden, Wald Chi² en verklaarde variantie

	Autochtonen	Westerse allochtonen	Niet-westerse allochtonen	Totaal (Model 12)
Constante	-0,104	-0,301	-0,748***	-0,281
<i>Woongemeente naar stedelijkheid</i>				
Referentiegroep				
Zeer sterk stedelijk	0,508***	0,436***	0,552***	0,570***
Sterk stedelijk	0,636***	0,701***	0,966***	0,748***
Matig stedelijk	0,686***	1,000***	0,829***	0,821***
Weinig stedelijk	0,887***	0,862***	1,302***	1,011***
Niet stedelijk	341***	62***	71***	609***
Wald Chi ²				
<i>Leeftijd</i>				
Referentiegroep				
15-24	-0,132***	-0,550***	-0,204	-0,161***
25-34	0,026	-0,343*	-0,213	-0,005
35-44	-0,089	-0,362*	-0,488**	-0,099*
45-54	-0,11*	-0,164	-0,134	-0,069
55-64	21***	15**	9	24***
Wald Chi ²				
<i>Geslacht</i>				
Referentiegroep				
Man	0,120***	0,322***	0,227*	0,155***
Vrouw	17***	13***	5*	35***
Wald Chi ²				
<i>Arbeidspositie</i>				
Referentiegroep				
Geen baan/uitkering	0,070*	0,345**	0,241*	0,130***
Baan	-0,153**	0,098	-0,397	-0,140**
Arbeidsongeschikt	-0,528***	0,079	-0,379*	-0,552***
Bijstand	0,044	0,15	-0,479	-0,008
Werkloos	66***	12*	28***	138***
Wald Chi ²				
R ² Nagelkerke	2,90%	5,50%	8,40%	4,50%

Significanties: * 0,01 < p < 0,05; ** 0,001 < p < 0,01; *** p < 0,001.

het unieke effect van herkomst op de respons doen toenemen. Enkele exercities laten zien dat dit effect zal meevallen. Indien in model 7 het kenmerk herkomst uitgebreid wordt tot een zevending (autochtoon, Marokko, Turkije, Suriname, Antillen/Aruba, overig niet-westers, westers), dan blijft de invloed van stedelijkheid, leeftijd, geslacht en arbeidspositie op de respons nagenoeg gelijk. Het effect van herkomst op de respons neemt iets toe (Wald van 119 naar 129).

Om na te gaan of de resultaten die op de 15-64-jarigen betrekking hebben (nagenoeg) hetzelfde beeld opleveren voor de drie afzonderlijke herkomstgroepen, is het kenmerk herkomst verwijderd uit model 7. Naast de resultaten voor de totale groep zijn de bevindingen separaat berekend voor de drie herkomstgroepen (zie *staat 5*). Op deze wijze wordt duidelijk op welke aspecten de responsmodellen voor autochtonen, westerse en niet-westerse allochtonen afwijken. De verklaarde variantie duidt op grotere verschillen tussen onderscheiden categorieën van de opgenomen kenmerken in het responsmodel bij de niet-westerse allochtonen (R²= 8,4 procent) in vergelijking met de westerse allochtonen (5,5 procent) en vooral de autochtonen (2,9 procent).

Stedelijkheid blijkt voor alle groepen de belangrijkste factor in de verklaring van de respons. Telkens geldt dat de respons in de gebieden met de hoogste stedelijkheidsgraad geringer is dan in de andere gebieden. Bovendien is het verschil tussen de grootste stedelijkheidsgraad (veelal de grote steden) met de lagere stedelijkheidsgraden (3, 4 en 5) bij allochtonen iets sterker. Bij leeftijd zien we wel een onderscheid in de significanties tussen de vijf groepen. Bij autochtonen is de participatie lager van de leeftijds-groepen 25 tot 35 en 55 tot 65 jaar ten opzichte van de 15 tot 25-jarigen (de referentiegroep). Bij westerse allochtonen zijn de verschillen, gelet op de b-waarden, groter. Naast de 25-34-jarigen is ook een lagere respons te zien bij de 35-54-jarigen. Bij de niet-westerse allochtonen onderscheidt zich alleen de leeftijds-groep van 45 tot 55 jaar door een geringere respons. Vrouwen participeren meer dan mannen, hetgeen geldt voor zowel autochtonen als allochtonen. Vooral groot is het effect bij de, met name westerse, allochtonen. Ten slotte duiden de effecten van arbeids-positie op respons dat het baanbezit een positief effect hierop

heeft, hetgeen iets sterker is bij de (vooral niet-westerse) allochtonen in vergelijking met de autochtonen.

Arbeidsongeschikten responderen alleen bij de autochtone bevolking significant slechter. De respons van personen met een bijstandsuitkering is eveneens bij autochtonen beduidend slechter. Dit geldt in mindere mate voor niet-westerse allochtonen, terwijl personen met bijstand zich onder westerse allochtonen niet onderscheiden in de respons ten opzichte van de referentiegroep (personen zonder baan en zonder uitkering).

5. Conclusie en aanbevelingen

In dit rapport is de selectiviteit van de respons voor allochtone groepen onderzocht evenals het effect daarvan op een aantal kern-indicatoren. Hierbij is gebruik gemaakt van hulpinformatie uit de eindintegratiebestanden van 1998. In de eerste paragraaf zijn twee vragen gesteld waarop in de vervolparagrafen een antwoord is gegeven. De eerste vraag luidde: "Hoe groot is de respons van autochtonen, westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen (herkomst), uitgesplitst naar sociaaldemografische en sociaal-economische kenmerken?" Gebleken is dat de respons onder allochtonen geringer is dan onder autochtonen. De respons is vooral kleiner bij de niet-westerse allochtonen. Uitsplitsingen naar achtergrondkenmerken duiden er op dat de responspatronen van allochtonen en autochtonen niet sterk van elkaar afwijken.

Vervolgens zijn responsmodellen opgesteld om de tweede vraag "Hoe groot is het effect van herkomst op de respons in het POLS 1998?" te kunnen beantwoorden. Voor deze modellen zijn de kenmerken geslacht, leeftijd, stedelijkheidsgraad, arbeidspositie, burgerlijke staat, herkomst en diverse interacties daartussen gebruikt. De oorspronkelijk, bivariate, relatie tussen herkomst en respons wordt voor een belangrijk deel wegverklaard door stedelijkheid en arbeidspositie. De unieke bijdrage van herkomst in de verklaring van respons (1,9 procent) wordt gereduceerd tot 0,6 procent. Het voorkeursmodel met de kenmerken stedelijkheid, leeftijd, geslacht en arbeidspositie (zonder interacties) is vervolgens berekend voor de afzonderlijke herkomstgroepen. Hierdoor worden de effecten van deze kenmerken op de respons binnen deze groepen zicht-

baar. De verklaarde variantie van respons van de autochtonen, westerse allochtonen en niet-westerse allochtonen is respectievelijk 2,9, 5,5 en 8,4 procent. Deze verschillen worden vooral veroorzaakt door het kenmerk stedelijkheid. Allochtonen, vooral niet-westerse, in niet-stedelijke gebieden vertonen een beduidend hogere respons dan allochtonen in sterk verstedelijkte gebieden. De verschillen bij de autochtonen zijn minder geprononceerd.

Bij toekomstig onderzoek naar de effecten van weegmodellen zou men – gelet op de bevindingen in deze studie – zich kunnen richten op de operationalisatie van kenmerken die sterk gerelateerd zijn aan de stedelijkheidsgraad. Vooral personen die in sterk verstedelijkte gebieden wonen, participeren immers in mindere mate dan personen die wonen in gebieden met een lagere stedelijkheidsgraad. Ook is denkbaar dat andere, bijvoorbeeld regionale, kenmerken een additionele bijdrage aan de verklaring van de respons kunnen bieden. Dit heeft bovendien het grote voordeel dat dergelijke regionale kenmerken een handvat bieden bij de bestrijding van de selectiviteit van de non-respons. Bij het steekproefontwerp kan daar rekening mee worden gehouden. Verder is te overwegen om na te gaan of men de arbeidspositie in een weegmodel kan opnemen of het construeren van een daarmee vergelijkbaar kenmerk. Dit heeft als voordeel dat naast de reguliere sociaaldemografische kenmerken (zoals leeftijd, geslacht, stedelijkheid) ook een sociaal-economisch kenmerk wordt opgenomen. Met

een dergelijk kenmerk is te verwachten dat (vertekening als gevolg van) de lagere respons van groepen die zich in een sociaal-economische achterstandspositie bevinden, wordt tegengegaan. Het probleem hierbij is echter dat deze informatie pas enkele jaren na het veldwerk beschikbaar komt. En het verstrekken van actuele informatie – de tijdigheid – is een belangrijk pluspunt bij de distributie van statistieken over de leefsituatie.

Literatuur

Janssen, J, D.J. Beukenhorst, W. Brakenhoff, H. Schmeets en C. van der Wulp, 2001, Programma SSB – Fase III. Onderzoek naar non-respons met informatie uit het SSB Intern CBS-rapport BPA: H820-02-SOO. CBS, Heerlen.

Michiels, J., 2002, Bestandskoppelingen en toepassingen. Interne CBS-notitie, BPA: H2391-02-SOO. CBS, Heerlen.

Schmeets, H. en J.P.G. Janssen, 2002, Using national registrations to correct for selective non-response. Political preference of ethnic groups. Proceedings of Statistics Canada Symposium 2001. Achieving Data Quality in a Statistical Agency: A Methodological Perspective. Statistics Canada, Ottawa/Hull.